Camerata Trajectina

Cantiones Natalitiæ

Christmas Songs
from the time of Rubens

Kerstliederen uit
de tijd van Rubens

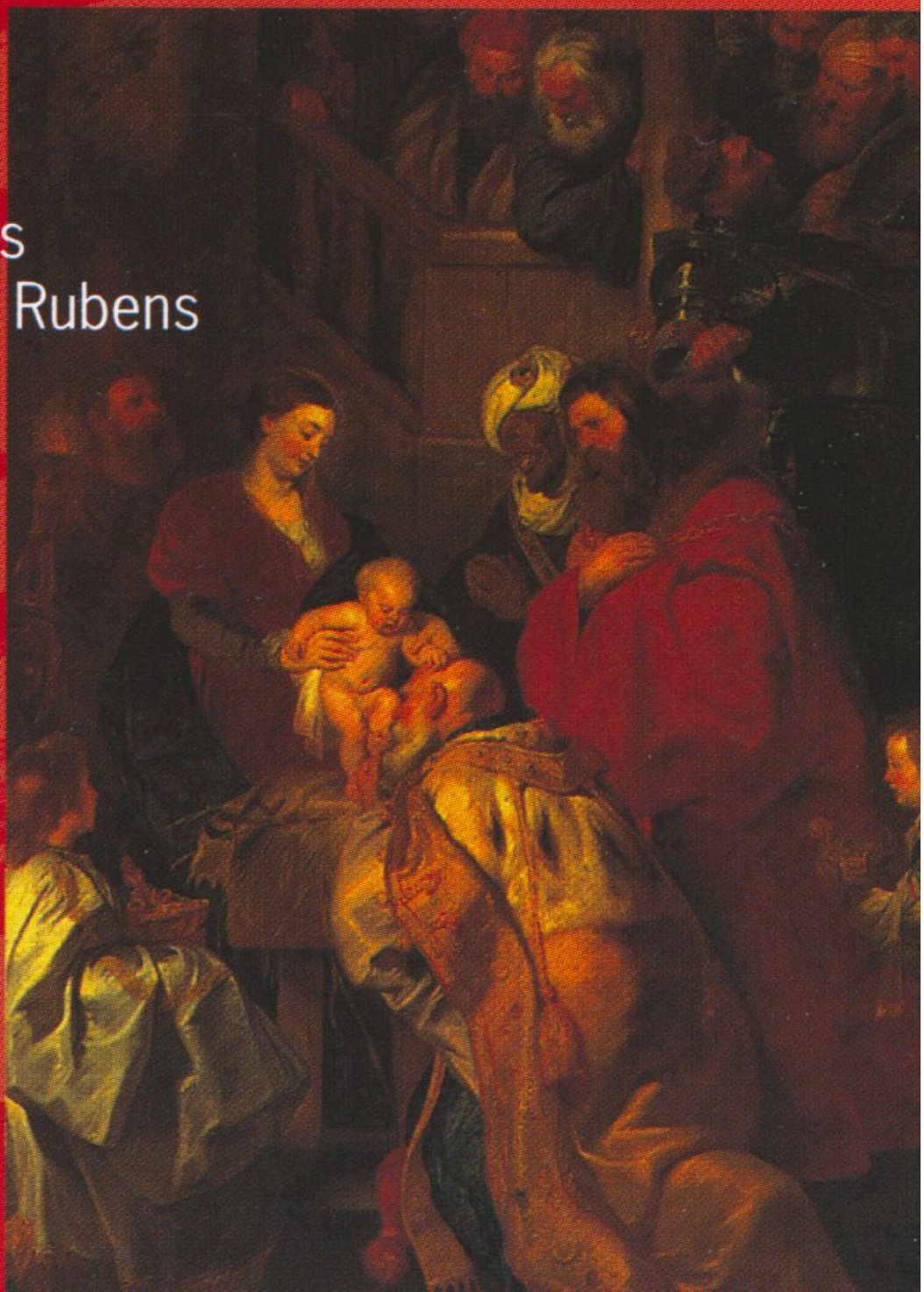

GLOBE

In de jaren dat Rubens zijn op de voorzijde van deze cd afgebeelde *De Aanbidding der Wijzen* schilderde, weerklonken rond Kerstmis in de Vlaamse kerken de *cantiones natalitiæ*, meerstemmig gezette kerstliederen. Ze werden gezongen door de professionele zangers van het kerkkoor, die daar een halve stuiver extra mee toucheerden, samen met de koralen (koorknapen) en onder begeleiding van het orgel. Hoewel de eenstemmige kerstliederen die aan de *cantiones natalitiæ* ten grondslag lagen, geen officiële liturgische gezangen waren, werden de meerstemmige zettingen wel tijdens of direct na liturgische diensten gezongen, in het bijzonder na het Marialof. Van het oude kerstlied *Puer nobis nascitur* is bekend dat het in de Antwerpse kathedraal traditioneel tijdens de kerstnachtmis werd uitgevoerd door koor en orgel.

Cantiones natalitiæ werden waarschijnlijk ook gezongen tijdens het zogenoemde kindjewiegen, waarbij een wieg met een pop of een echte baby in de kerk werd gezet en door de priester heen en weer bewogen. Een fraaie beschrijving van het kindjewiegen leverde in 1604 de anti-katholieke auteur Walich Sylvaerts. Op kerstdag placht men een wiegje met een beeldje erin - een kindje in de luiers - op het hoogaltaar te zetten. De ouders namen hun kinderen mee de kerk binnen met voor elk kind een wiegje met daaraan een belletje. Wanneer onder de mis de priester het kindje op het altaar begon te wiegen en zong van *Eia, eia, eia*, dan wiegden ook alle kinderen hun kindjes en zongen van *Eia,* hetgeen gepaard ging met veel lawaai en gerinkel van de bellen. De hele kerk was ervan vervuld en daarbij speelde dan ook nog het orgel op een bijzondere manier. Het 'eia', 'sus sus', 'na na na kindeken' en 'wij wiegen' uit sommige *cantiones natalitiæ* lijkt op deze praktijk betrekking te hebben.

Veel van de *cantiones natalitiæ* hebben het gebeuren in de kerststal tot onderwerp. Het kindje krijt van rouw, bevend van de kou; stro, hooi, os, ezel en de drie koningen zijn goed vertegenwoordigd. De tegenstelling tussen de deernis-wekkende omstandigheden rond de kribbe en de almacht van het Kindeken wordt met graagte bezongen, alsmede het wonder van de maagdelijke geboorte van Jezus - een glas waardoor de zon schijnt zonder dat het breekt. Ook populair zijn de herders. Onder invloed van de pastorale mode krijgen ze klassieke namen toebedeeld, zoals Tyter en Corydon. Ze laten hun bokjes en schapen in de steek en brengen geschenken - lammetjes, botermelk en room - of spelen op hun doedelzak en fluit. Ten slotte wordt een ieder opgeroepen de Heer te loven: 'Roept nu vry met volle monden, dat Hy sij gebenedyt' en 'Vivat Emanuel'.

Cantiones natalitiæ waren er zowel in het Latijn als in de volkstaal, het Nederlands. De Latijnse benaming (die natuurlijk niets anders betekent dan 'kerstliederen') is ontleend aan de titels van een aantal bundels uit Antwerpen die geheel aan dit meerstemmige repertoire zijn gewijd. Aanvankelijk werden alleen populaire eenstemmige kerstliederen door kerkmusici meerstemmig bewerkt tot *cantiones natalitiæ*. Daaronder waren liederen van meer dan honderd jaar oud, zoals behalve het genoemde *Puer nobis nascitur* ook bijvoorbeeld *Met desen nieu-*

wen Jaere. Andere oude kerstliederen waren door Jezuïeten gemoderniseerd en van een meer eigentijdse melodie voorzien, zoals *Dies est lætitiæ nam processit* en *Het viel eens hemels dauwe*, dat zijn middeleeuwse melodie moest afstaan ten gunste van een populair liefdesdeuntje. Ook kwamen onder de *cantiones natalitiæ* contrafacten voor, liederen gedicht op bestaande melodieën. Zo liggen aan *O quam amabilis* en *O salich heylich Bethlehem, Lof sy dat soete kindeken cleyn* en *O wonder onverwacht* Franse liederen ten grondslag en aan *O Herders laet uw' boxkens en schapen* een courante.

Naast al deze ontleningen aan bestaand materiaal begonnen omstreeks het midden van de 17e eeuw Vlaamse kerkmusici zelf melodieën voor hun *cantiones natalitiæ* te componeren. Daarbij werden de van oorsprong eenvoudige coupletliederen wat uitgebreider en bijvoorbeeld voorzien van instrumentale ritornelli en afwisselende gedeelten voor soli en koor. De beste, vruchtbaarste en tevens laatste componist van dergelijke *cantiones natalitiæ* was Joannes Berckelaers, de schepper van het bekende *Hoe leyt dit kindeken*. Een mooi voorbeeld van een relatief gecompliceerde *cantio natalitiæ* is diens *Noyt en wasser soeter nacht,* waarbij het koor en solisten worden omspeeld door twee trompetten en twee zinken (cornetten) met begeleiding van het orgel. Deze bijzondere bezetting correspondeert met de tekst van het lied: 'Blaest de Cornetten, steckt de Trompetten, maeckt met de orgelpijpen soet gheschal'. Van Berckelaers' leven is eigenlijk niets bekend, behalve dat hij blind was en maar liefst vijf boeken *Cantiones Natalitiæ* publiceerde, in de periode van 1667 tot ca. 1695. Petrus Hurtado (ca 1620-1671), eveneens componist van oorspronkelijke *cantiones natalitiæ,* was van Spaanse afkomst en werkzaam als zangmeester aan de St. Baafskathedraal te Gent. De meeste andere componisten en bewerkers waren ook verbonden aan kathedralen en parochiekerken in Vlaamse steden als Antwerpen - waar het genre zijn oorsprong had -, Brussel en Gent. Een vruchtbaar arrangeur van *cantiones natalitiæ* was Guilielmus Messaus (1589-1640), de vermoedelijke uitgever van de *Laudes Vespertinæ* uit 1629 (de eerste bundel met veel *cantiones natalitiæ)* en daarbij een kleurrijke figuur. Hij begon zijn loopbaan niet als musicus, maar als koster en schoolmeester, betrekkingen die hij wegens slecht gedrag moest beëindigen. Maar ook toen hij als zangmeester aan de Antwerpse St. Walburgiskerk was verbonden, bleven de conflicten aanhouden. Zo weigerde Messaus in 1620 een gregoriaanse requiemmis uit te voeren. Hij ging de dirigent van het invallende koor te lijf en zong met zijn eigen zangers de meerstemmige mis dwars door het gregoriaans heen. Behalve bewerkingen van kerstliederen componeerde Messaus ook originele geestelijke werken.

Tot slot enkele opmerkingen over de populariteit van de *cantiones natalitiæ*. Zoals gezegd ging het aanvankelijk om bewerkingen van vaak algemeen bekende kerstliederen, maar ook de eigen kerstliederen van de Vlaamse zangmeesters sloegen aan bij het kerkvolk. De liedboeken van de 17e en 18e eeuw laten zien hoe populair sommige *cantiones natalitiæ* waren, tot in de Noordelijke Nederlanden toe. Zo vinden we twee

kerstliederen van Hurtado, *Illibata ter beata* en *Sus kintjen sus en crijt niet meer,* terug in wijsaanduidingen bij de fijn-gereformeerde dichter Jodocus van Lodensteyn uit Utrecht (1676). Een aantal kon nog in de 19e eeuw worden opgetekend uit de (Vlaamse) volksmond, zoals Berckelaers' *Laet ons gaen om te besoecken* en de populairste aller *cantiones natalitiæ,* het anonieme *Herders hy is gheboren.* Tegenwoordig wordt het in populariteit nog overtroffen door *Hoe leyt dit kindeken,* dat evenwel in de 17e en 18e eeuw nauwelijks verbreid was en pas rond 1900 algemeen bekend werd.

© 1995, Louis Peter Grijp

Camerata Trajectina

Sedert haar oprichting in 1974 heeft het Utrechtse ensemble Camerata Trajectina zich gespecialiseerd in Nederlandse muziek van de Middeleeuwen tot de zeventiende eeuw, van Hadewijch tot Huygens. Centraal staan de literatuur- en cultuurgeschiedenis, die hun muzikale dimensie herkrijgen in produkties rond dichters als Hooft, Bredero, Coornhert, Vondel en Huygens, en thema's als de Tachtigjarige Oorlog, de godsdiensttwisten en de Dodendans. Camerata Trajectina is een geziene gast op het Holland Festival Oude Muziek Utrecht en verleende haar medewerking aan de Nationale Herdenkingen van de Unie van Utrecht, Willem van Oranje, Constantijn Huygens en Coornhert. Het ensemble gaf honderden concerten in Nederland en Vlaanderen en maakte tournees naar onder meer de Verenigde Staten, Engeland, Duitsland, Frankrijk, Spanje, Zweden en Bulgarije. Van het ensemble zijn zes LP's en negen CD's bij Globe verschenen.

In the time that Rubens was painting *The Adoration of the Magi* that is reproduced here on the cover of this CD, *cantiones natalitiæ* (Christmas songs set for several voices) could be heard resounding in churches in Flanders during the Christmas period. They were sung by the professional singers from the church choir (who received extra money for it) together with the choirboys and to organ accompaniment. Although the monodic Christmas songs that were the basis of the *cantiones natalitiæ* did not belong to the formal liturgy, the settings for several voices were sung during or directly after services, especially after the Benediction of the Blessed Virgin. We do know that the old Christmas hymn *Puer nobis nascitur* was traditionally performed in the Antwerp cathedral by the choir to organ accompaniment during midnight Mass on Christmas Eve.

Cantiones natalitiæ were probably also sung during the so-called *kindjewiegen* or rocking of the child, when a cradle with a doll or a real baby in it was placed in the church and rocked back and forth by the priest. A fine description of the *kindjewiegen* was provided in 1604 by the anti-Catholic author Walich Sylvaerts. On Christmas Day a cradle with a picture of a child in swaddling clothes in it was placed upon the high altar. Parents took their children to church with them, each child with a small cradle that had a little bell attached. When the priest began to rock the cradle on the altar and sing *Eia, eia, eia* during the Mass, then all the children rocked their cradles and sang *eia* also, this being accompanied with much noisy tinkling from the bells. The whole church was filled with sound and the organ also played in an exceptional

manner. The *eia, sus sus, na na na kindeken* and *wij wiegen* (we rock) from various *cantiones natalitiæ* seem to bear reference to this practice.

Many of the *cantiones natalitiæ* take the events that took place in the manger as their subject. The child cries from sorrow, shivering with cold; the straw, the hay, the ox, the ass and the Three Kings are also well represented. The contrast between the pitiful circumstances around the crib and the omnipotence of the Child is willingly hymned, as is the miracle of the virgin birth of Christ – a glass through which the sun shines without breaking it. The shepherds are also a popular subject, receiving classical names such as Tyter and Corydon thanks to the influence of the literary pastoral. They leave their goats and their sheep behind and bring gifts – lambs, buttermilk and cream – or play upon their bagpipes and flutes. Each song concludes with an exhortation to praise the Lord – "Declare freely and loudly that He is blessed" and "Vivat Emanuel".

There were *cantiones natalitiæ* just as much in Latin as there were in Dutch, the vernacular tongue. The Latin term (meaning of course nothing more than "Christmas songs") has been borrowed from the titles of a number of collections from Antwerp that were completely given over to this repertoire for several voices. Initially only popular monodic Christmas songs were arranged by church musicians into *cantiones natalitiæ*, including songs that were more than one hundred years old, such as the *Met desen nieuwen Jaere* in addition to the already-mentioned *Puer nobis nascitur*. Other old Christmas songs were modernised by the Jesuits and given a more contemporary melody, such as *Dies est laetitiæ nam processit* and *Het viel eens hemels dauwe*, whose original melodies dating from the Middle Ages were set aside in favour of popular and simple love songs. There were also counterfacts amongst the *cantiones natalitiæ*, texts set to already-existing melodies; French songs underlie *O quam amabilis, O salich heylich Bethlehem, Lof sy dat soete kindeken cleyn* and *O wonder onverwacht*, whilst a courante lies at the base of *O Herders laet uw' boxkens en schapen*.

Along with all these borrowings from existing material, Flemish church musicians began to compose melodies themselves for their *cantiones natalitiæ* in the middle of the 17th century. The originally simple couplets were expanded somewhat and were for example provided with instrumental ritornelli and alternating passages for solo voices and choir. The best, most prolific and also the last composer of such *cantiones natalitiæ* was Joannes Berckelaers, the creator of the famous *Hoe leydt dit kindeken*. A beautiful example of a relatively developed *cantio natalitiæ* is his *Noyt en wasser soeter nacht*, in which choir and soloists are encompassed by two trumpets and two cornetts together with an organ accompaniment. This exceptional setting is a reflection of the song's text: "*Blow the Cornetts, sound the Trumpets, make a sweet noise upon the Organ*".
Nothing is actually known about Berckelaers' life, except that he was blind and published at least five books of *Cantiones Natalitiæ* between 1667 and approximately 1695. Petrus Hurtado (ca. 1620-1671) was also a composer of his own *cantiones natalitiæ*; he was of Spanish origin and occupied the position of singing master at St. Bavo's Cathedral in Ghent. Most of the other composers and arrangers were also linked to cathedrals and parish churches in Flemish cities such as Antwerp, where the form had originated, Brussels, and Ghent. A prolific arranger of *cantiones natalitiæ* was Guilielmus Messaus (1589-1640), the probable editor of the *Laudes Vespertinæ* (1629), whose first volume included many *cantiones natalitiæ*, and who was also a most colourful personage. He began his career not as a musician but as a sexton and school teacher, professions that he had to abandon because of his bad conduct. When he came to be contracted as singing master to the church of St. Walburgis in Antwerp, the conflicts continued; when Messaus refused to perform a Gregorian Requiem Mass in 1620 he attacked the conductor of the replacement choir and together with his own singers performed a polyphonic mass at the same time as the Gregorian. Messaus also composed original sacred works as well as arrangements of Christmas songs.

A few comments about the popularity of the *cantiones natalitiæ* in conclusion. As has already been said, they were originally generally arrangements of well-known Christmas songs, but the Flemish singing masters' original Christmas songs also caught on with the churchgoers. The song books of the 17th and 18th centuries show us how popular various *cantiones natalitiæ* were, and this as far away as the Northern Netherlands. The melodies of two Christmas songs by Hurtado, *Illibata ter beata* and *Sus, kintjen sus en crijt niet meer* are to be found as tune indications to texts by the strict Protestant poet Jodocus van Lodensteyn of Utrecht (1676). Several of them were noted down from Flemish folk sources in the 19th century, such as Berckelaers' *Laet ons gaen om te besoecken* and the most popular of all the *cantiones natalitiæ*, the anonymous *Herders hy is gheboren*. It is nevertheless now overtaken in popularity by *Hoe leyt dit kindeken*, which was hardly known at all in the 17th and 18th centuries and only became generally known around 1900.

© 1995, Louis Peter Grijp
Translated by Peter Lockwood

Camerata Trajectina

Since its foundation in 1974, the Utrecht ensemble Camerata Trajectina has specialised in music from the Low Countries from the middle ages until the seventeenth century, from Hadewych to Huygens. Central to their work are literary and cultural history which are given a musical dimension in projects around poets like Hooft, Bredero, Coornhert, Vondel and Huygens; also central are themes like the Eighty-Year War, the religious conflicts and the Dance of Death. Camerata Trajectina is an ever welcome guest at the Holland Festival Early Music Utrecht and participated in national remembrance days of the Union of Utrecht, William of Orange, Constantijn Huygens and Coornhert. The ensemble has given hundreds of concerts in Holland and Flanders and toured the United States, England, Germany, France, Spain, Sweden and Bulgaria. They have recorded six LPs and nine CDs for Globe.

1 O HERDERS LAET UW' BOXKENS EN SCHAPEN

O herders laet[1] uw' boxkens en schapen,
Den grooten Heer, die't al heeft geschapen,
Is voor u gheboren,
Die al waert verlooren,
In 't kribbe gheleyt in eenen stal,
Godt mensche door Adams val.
Hy wordt nu ghevonden,
In doecxkens ghewonden,
De Moeder en Maghet is een,
Godt Vader is vader alleen,
Sa, rasch herderkens op de been.
Herderkens loopt, loopt
Wy loopen, wy loopen,
Herderkens, noch enen keer,
Morgen komen wy weer.

Komt laet ons gaen besoecken in doecken,
Dat kindtjen teer, des wereldts Heere,
Die van onse kudden,
Den wolf sal beschudden[2],
Die voor ons nu in een kribbe leyt,
Soo heeft ons den Enghel gheseyt.
De Herderkens singhen,
De lammerkens springhen,
Den hemel en aerde schept jeught.
Sy singhen Godt glori' en deught,
Voor de menschen peys ende vrueght.
Kindeken slaept, slaept
Wy wiegen, wy wiegen,
Na na na kindeken teer,
Sus sus sus, en krijt niet meer.

Maer eer wy gaen al d'ander op wecken,
En wy van hier naer Bethlem vertrecken,
Wat sullen wy't geven,

1 O SHEPHERDS, LEAVE YOUR GOATS AND SHEEP

O shepherds, leave your goats and sheep,
The mighty Lord who created all
Has been born for you,
For you all who were lost
He was laid in a crib in a manger,
God, made Man through Adam's fall,
He is now found
Wrapped in swaddling clothes.
The Mother and Maid are one,
God the Father is alone the father.
Up, shepherds, on your feet.
Shepherds run, run.
We're running, we're running,
Shepherds, just once more,
Tomorrow we'll come again.

Come, let us visit in His wraps
That tender child, the Lord of the World,
He who will keep the wolf
Away from our flocks,
He who now lies in a crib before us,
Thus did the Angel tell us.
The shepherds are singing,
The lambs are springing,
Jouth abounds on Heaven and Earth.
They hymn God's glory and virtue,
Peace and joy for humanity.
Little child, sleep, sleep,
We rock you, we rock you,
Na, na, na, tender little Child,
Ssh, ssh, ssh, and cry no more.

But before we go to awake all the others,
And set out from here to Bethlehem,
What shall we give the Child

Om dan niet te beven,
In desen seer langhen kouden nacht,
Soo dient hem een velleken sacht.
Soo't krijten sal willen, Wy sullen het stillen,
En paeyen met spel ende sanck,
En fluyten den heelen nacht lanck,
Sullen t'samen met soet gheklanck
Singen na, na, na
Wy singhen, wy spelen,
Na na na kindeken teer,
Sus sus sus, en krijt niet meer.

[1] *verlaat* [2] *weghouden*

2 AMOR JESU DULCISSIME

Amor Jesu dulcissime,
Et vere suavissime,
Plus millies gratissimus,
Quam dicere sufficimus.
Amor, amor, amor amor,
Amor, quam fortis est amor.

Desidero te millies
Mi Jesu quando venies,
Mae lætum quando facies,
O mea sola faties,
Amor, amor *etc.*

Quocumque loco fuero,
Mecum Jesum desidero,
Quam lætus cum invenero,
Quam foelix cum tenuero,
Amor, amor *etc.*

(Liefde, allerliefste Jezus,
en werkelijk de allerzoetste,
duizendmaal de allerliefste,

That he will not shiver
In this longest and coldest of nights?
A soft sheepskin will serve Him best.
If He then wants to cry, we will quieten Him
And appease Him with playing and singing
And flute-playing the whole night through
Together with sweet sounds
We will sing na, na, na,
We sing, we play,
Na, na, na, tender little Child,
Ssh, ssh, ssh, and cry no more.

2 LOVE, SWEETEST JESU

Love, sweetest Jesu
And truly most gentle,
More than a thousandfold the most pleasing,
More than we may express.
Love, love, love, love,
Love, how strong is love.

I languish for Thee a thousandfold;
My Jesu, when wilt Thou come?
When wilt Thou make me rejoice,
Thou who art all to me?
Love, love etc.

Wheresoever I might be,
I desire Jesus to be with me;
How pleased shall I then be,
How happy shall I then be!
Love, love etc.

meer dan wij kunnen zeggen.
Liefde, liefde, liefde liefde,
Hoe sterk is de liefde!

Ik verlang duizendmaal naar U,
mijn Jezus. Wanneer zult U komen,
wanneer zult U mij blij maken,
u, die alles voor mij bent?
Liefde, liefde enz.

Waar ik ook zal zijn,
ik verlang ernaar dat Jezus bij mij is.
Wat zou ik dan blij zijn,
wat zou ik dan gelukkig zijn!
Liefde, liefde enz.)

3 LOF SY DAT SOETE KINDEKEN CLEYN
Lof sy dat soete kindeken cleyn,
Puer ende reyn, puer ende reyn,
Gedaelt uyt 's hemels vaders schoot,
Om ons te geven,
Het eeuwich leven,
Door 't 's hemels broot.
Schept vreucht en deucht met herten reyn,
Ons is geboren, den uytvercoren,
In't s'weerelts pleyn.

Verblijt u nu alle ghemeyn,
Groot ende cleyn, groot ende cleyn,
En maeckt u nu van sonden reyn,
Ons wort gheboren,
Den uytvercoren,
In't s'weerelts pleyn.
Schept vreucht *enz.*

4 BEATA IMMACULATA
Beata immaculata, virgo puerpera,

3 PRAISE TO THAT SWEET LITTLE CHILD
Praise to that sweet little child,
Pure and innocent, pure and innocent,
descended from his Heavenly Father's lap
To give to us
Life eternal
Through the Bread of Heaven.
Rejoice and be happy with a pure heart,
For unto us is born the Chosen One
Into the circles of this world.

Let all rejoice together,
Great and small, great and small,
And make ye now free from sin.
Unto us is born
The Chosen One
Into the circles of this world.
Rejoice and be happy etc.

4 BLESSED AND UNSPOTTED VIRGIN
Blessed and unspotted, Virgin with child,

Quam pura sunt creatura, tam digna viscera,
Concipere, induere lucem paternæ gloriæ.

O Matrem, quae tuum Patrem, fundis in æthera,
O Florem quae cæli rorem trahis, in ubera,
Lactas Deum Infantulum, Cœli terraeque Dominum.

O nate, pro nobis date, noster Emmanuel,
De fruge Mariae fuge, butyrum lac et mel,
Sunt dulcia, sunt lactea, sunt pura Matris ubera.

(Gelukzalige, onbevlekte maagd die een kind baart,
wat bent u mooi, hoe waardig is uw schoot
het licht van de vaderlijke glorie te ontvangen
[en aan te nemen.

O Moeder, die uw Vader ter wereld brengt,
O bloem, die de dauw des hemels opslurpt in
[Uw borsten,
U zoogt het Goddelijke Kind, en de Heer van
hemel en aarde.

O pasgeborene, die aan ons gegeven is, onze
[Emanuel;
Maria's lichaam schenkt u boter, melk en honing.
Ze zijn zoet en vol melk, de zuivere borsten van
[Uw moeder.)

5 O SALICH HEYLICH BETHLEHEM
O salich heylich Bethlehem,
O onder duysent uytvercoren,
Vereert boven Jerusalem,
Want Jesus is in u gheboren.

O Bethlehem, cleyn groote stadt,
Cleyn van begrip, maer groot van waerden,
Ghy sijt dat alder eelste vat,

How fair thou art, how worthy is thy womb
To conceive and to receive the light of the
[Father's glory.

O Mother who bringest thy Father into this world,
O Flower who absorbest the dew of Heaven into
[thy breasts,
Thou sucklest the Infant God, the Lord of Heav-
[en and Earth.

O our Emmanuel, freshly born and given to us,
From Mary's form receivest Thou butter, milk
[and honey;
Sweet and full of milk are the pure breasts of
[Thy Mother.

5 O BLESSED AND HOLY BETHLEHEM
O blessed and holy Bethlehem,
Chosen from amongst thousands,
Honoured above Jerusalem,
For Jesus was born within thy walls.

O Bethlehem, small but mighty town,
Small of extent, but great in worth,
Thou art the noblest vessel

En d'alderrijckste stadt der aerden.

O Coninck Christe, Prince groot,
Hoe wort ghy hier aldus ghevonden,
In hoy, in stroo, in sulcken noot,
In aerme doecxkens teer ghewonden.

6 HET VIEL EENS HEMELS DAUWE

Het viel eens hemels dauwe
In een cleyn maeghdeken,
Ten was noyt beter vrouwe,
Dat deed' een kindeken,
Dat van haer was geboren,
En sy bleef maget fijn,
O maghet uytvercoren,
Lof moet u altoos sijn.

Die maghet ginck met kinde,
Geen swaerheyt ginck haer aen,
Als Joseph dat versinde[1],
Den goeden weerden man,
Hy docht: ick wilse laten,
'k En ben den vader niet,
En trecken mijnder straeten,
Eer my meer schand' geschiet.

Al van den hemels Troone
Sprac hem den Enghel aen,
O Joseph, Davidts soone,
O uytvercoren man,
Blijft noch beyde te gader,
't Is boven menschen cracht,
Dat[2] Godt almachtigh vader,
In haer dus heeft ghewracht[3].

1) *doorhad* 2) *wat* 3) *gemaakt*

And the richest town on Earth.

O Christ the King, mighty Prince,
How are Thou so here to be found,
In hay, straw, and in such need,
Tenderly wrapped in poor linens.

6 THERE FELL A HEAVENLY DEW

There fell a heavenly dew
Upon a dainty maid,
There was never a better woman
To conceive a child
And bring it to birth.
She remained virgin unspotted.
O chosen Maid,
May you forever be praised.

The maid swelled with child,
Nothing unclean was imputed to her
When Joseph realised this,
That good and honest man.
He thought: I'll leave her;
I'm not the father
And thus go my own way
Before my shame grows even greater.

From the Throne of Heaven
The Angel spoke unto him:
O Joseph, Son of David,
Man chosen above all others,
Remain and protect them both.
What God the Almighty Father
Has wrought in her
Is beyond all mortal ken.

7 PUER NOBIS NASCITUR

Puer nobis nascitur, Rector Angelorum,
In hoc mundo pascitur, Dominus Dominorum.

In præsepe ponitur, sub foeno asinorum,
Cognoverunt Dominum, Christum Regem cœlorum.

Tunc Herodes timuit, magno cum livore,
Infantes et pueros, occidit cum dolore.

Qui natus est ex Maria, die hodierna,
Perducat nos cum gloria, ad gaudia superna.

Nos de tali gaudio, cantemus in Choro,
In chordis et organo, benedicamus Domino.

(Een kind is ons geboren, de Heer der Engelen;
In deze wereld wordt de Heer der Heren gezoogd.

Hij wordt in de kribbe gelegd onder het hooi van
[de ezels,
die Heer Christus, de Koning der hemelen,
[leerden kennen.

Toen vreesde Herodus, met grote afgunst,
de zuigelingen en kinderen, en doodde ze op
[smartelijke wijze.
Die geboren is uit Maria, vandaag,
zal ons met ere tot de hemelse vreugden brengen.

Laten wij over zo'n vreugde zingen in het koor,
met snarenspel en orgel de Heer prijzen.)

8 PUER NATUS IN BETHLEEM

Puer natus in Bethleem,
In hoc Anno,

7 UNTO US A BOY IS BORN

Unto us a boy is born, Lord of the Angels,
In this world he is nourished, the Lord of Lords.

He was laid in a manger, amidst the hay for the
[asses,
They recognised the Lord, Christ the King of the
[Heavens.

Herod was then afraid and filled with jealousy,
He had every infant and child heartrendingly put
[to death
He who is today born of Mary
Shall lead us with glory to the supremest joy.

Let us sing of such rejoicing in chorus,
Let us bless the Lord upon the strings and organ.

8 A BOY WAS BORN IN BETHLEHEM

A boy was born in Bethlehem
In this year,

Unde gaudet Jerusalem,
Hoc in Anno gratulemur,
Genitricem veneremur,
Cordis jubilo,
Christum natum adoremus,
Novo cantico.

Assumpsit carnem filius,
In hoc Anno,
Dei Patris altissimus,
Hoc in Anno *etc.*

(Er is een jongetje geboren in Bethlehem,
in dit jaar,
Daarom verblijdt Jeruzalem zich.
Laten we in dit jaar dank betuigen,
en de Moeder vereren
met jubelend snarenspel,
Laten we de pasgeboren Christus aanbidden
met een nieuw lied.

De Zoon is vlees geworden
in dit jaar,
de allerhoogste Zoon van God de Heer,
Laten we in dit jaar, enz.)

9 MET DESEN NIEUWEN JARE
Met desen nieuwen Jaere,
Soo wort ons openbaere,
Hoe dat een maget claere,
De weerelt heeft verblijt.
Ghelovet moet sijn,
Dat soete kindekijn,
Geeeret moet sijn,
Dat liefste moederkijn,
Nu ende tot alder tijt.

And Jerusalem rejoices thereby.
Let us give thanks this year
And honour the Mother
With rejoicing sounds of strings.
Let us adore the new-born Christ
With a new song.

The Son was incarnate
In this year,
The most high Son of God the Father.
Let us give thanks etc.

9 WITH THIS NEW YEAR
With this New Year
It has been revealed to us
How a pure maid
Has made the world rejoice.
That sweet child
Must be praised,
That dearest mother
Must be honoured
From now until the end of time.

Die Englen songen schoone
Glorie in den throone,
Ter eeren Godes soone,
Christus gebenedijt.
Ghelovet moet sijn, *enz.*

10 O QUAM AMABILIS
O quam amabilis es bone Jesu,
O dulcis Jesu,
Quam delectabilis es pie Jesu.
O cordis jubilum
Mentis solatium,
O bone Jesu, O bone Jesu.

Quam admirabilis es bone Jesu,
O dulcis Jesu,
Quam honorabilis es pie Jesu.
O cordis jubilum *etc.*

Quam venerabilis es bone Jesu,
O dulcis Jesu,
Semper laudabilis es pie Jesu.
O cordis jubilum *etc.*

Gregi fidelium da bone Jesu,
O dulcis Jesu,
Salutis exitum da pie Jesu,
Post vitæ terminum,
Perenne gaudium,
O bone Jesu *etc.*

(O hoe liefelijk bent U, goede Jezus,
o lieve Jezus,
Hoe verrukkelijk bent U, vrome Jezus,
o juichkreet van mijn hart,
troost van mijn ziel,
o goede Jezus.

The angels sang fair
Glorias round the throne
To the honour of God's Son,
Blessed Christ.
That sweet child etc.

10 O HOW LOVELY ART THOU
O how lovely art Thou, o good Jesu,
O sweet Jesu,
How delightful art Thou, o holy Jesu.
My heart's rejoicing
And my soul's solace,
O good Jesu.

How much art Thou to be admired, o good Jesu,
O sweet Jesu,
How worthy of honour art Thou, o holy Jesu.
My heart's rejoicing etc.

How worthy of veneration art Thou, o good Jesu;
O sweet Jesu,
Always worthy of praise art Thou, o holy Jesu.
My heart's rejoicing etc.

Grant to the flock of the faithful, o good Jesu,
O sweet Jesu,
Grant them the final gift of salvation, o holy Jesu,
Eternal bliss
After life is over.
O good Jesu etc.

Hoe bewonderenswaardig bent U, goede Jezus,
o lieve Jezus,
Hoe eerwaardig bent U, vrome Jezus,
o juichkreet van mijn hart, enz.

Hoe eerbiedwaardig bent U, goede Jezus,
o lieve Jezus,
Immer lovenswaardig bent U, vrome Jezus,
o juichkreet van mijn hart, enz.

Geef aan de schare der gelovigen, o goede Jezus,
o zoete Jezus,
Geef hun het einde van het heil, vrome Jezus,
na het einde van hun leven
eeuwige vreugde,
o goede Jezus enz.)

11 RESONET IN LAUDIBUS
Resonet in laudibus,
Cum jucundis plaudibus,
David cum fidelibus,
Apparuit, apparuit,
Quem genuit Maria.

Natus est Emanuel,
Quem prædixit Gabriel,
Testis est Ezechiel,
Apparuit *etc.*

Pueri concinite,
Nato Regi psallite,
Voce pia dicite,
Apparuit *etc.*

(Laat hij lof zingen,
met vrolijk handgeklap,
David met zijn getrouwen:

11 SING FORTH HIS PRAISES
Let David with his faithful people
Sing forth his praises
With resounding applause.
He whom Mary bore
has appeared.

Emmanuel is born,
He whom Gabriel announced
And to whom Ezekiel had borne witness.
He whom Mary bore etc.

Boys, join in song,
Sing psalms to the new-born King.
Announce with a pious voice that
He whom Mary bore etc.

Hij die Maria baarde,
is verschenen.

Emanuel is geboren,
zoals Gabriel heeft verkondigd
en Ezechiel getuigde.
Hij is verschenen enz.

Jongens, zingt te zamen,
zingt psalmen voor de pasgeboren Koning.
Zegt met vrome stem:
Hij is verschenen enz.)

12 DIES EST LÆTITIÆ NAM PROCESSIT
Dies est lætitiæ,
Nam processit hodie,
Christus Rex de virgine,
Sine viro, sine viro,
Virgula de flore modo miro.

Natus est Emanuel,
Quem predixit Gabriel
Ut testatur Daniel,
Sine viro *etc.*

Castatis lilium,
Peperit nunc Filium,
Christum cæli Dominum.
Sine viro *etc.*

(Het is een dag van vrolijkheid,
want vandaag wordt
Koning Christus geboren uit de maagd.
Zonder man, zonder man,
een twijg uit een bloem, op wonderlijke wijze.

Emanuel is geboren,

12 THIS IS A DAY OF REJOICING
This is a day of rejoicing,
For today Christ the King
Is born of a virgin.
Through no man's help,
A shoot from a flower in miraculous wise.

Emmanuel is born,
Whom Gabriel had announced
And as Daniel had borne witness.
Through no man's help etc.

The lily of purity
Now brings forth a son,
Christ the Lord of Heaven.
Through no man's help etc.

die Gabriel had aangekondigd,
zoals Daniel had getuigd.
Zonder man enz.

De lelie van reinheid
baarde nu een Zoon,
Christus, Heer van de hemel.
Zonder man enz.)

13 WAER IS DIE DOCHTER VAN SION
Waer is die dochter van Sion?
Ic soud' haer blijde maecken,
Ic soude haer een bootschap doen
Van alsoo groote saecken.

Alsmen de werelt al beschreef[1)],
Soo wiert de maget moeder,
Te Bethlehem daer sy doen bleef,
Van 't kint onsen behoeder.

Een g'las al is't dat schijnt daer door[2)],
Ten brect niet vander sonnen,
Soo heeft sy maget naer en voor,
Dat salich kint ghewonnen.

1) *de volkstelling op bevel van keizer Augustus, Lucas 2:1* 2) *als een glas waardoorheen de zon schijnt zonder dat het breekt*

14 HOE LIGHT GHY HIER SOO COUT
Hoe light ghy hier soo cout,
O soeten Jesus teere,
Hoe light ghy sus benout,
O aldergrooste Heere,
U bed is weynich hoy,
U salet[1)] eenen stalle,
En daer toe weynich stroy,

13 WHERE IS ZION' DAUGHTER
Where is Zion's daughter?
I should make her rejoice,
I should give her a message
Concerning high and holy things.

And when the world was counted[1)],
In Bethlehem where she was then staying,
The maid became mother
Of the Child, our protector.

She is a glass through which the sun may shine
And yet not break from its rays,
Virgin both before and after
Did she win the blessed child.

1) *the census taken by order of of Caesar Augustus, Luke 2:1*

14 HOW THOU LIEST HERE IN SUCH COLD
How Thou liest here in such cold,
O sweet and tender Jesu.
How Thou liest so cramped,
O greatest Lord of all.
Thy bed is but a little hay,
Thy fair room but a stall,
And there is but little straw

Om onser sonden alle.

O Heer der Heeren groot,
Hoe sijt gy sus bevanghen,
In also grooten noot,
Met alsulcken verlangen,
Verlaet den Hemel schoon,
Ter Werelt wilt ghy wesen,
En neemt voor uwen throon,
Een maget uyt gelesen.

Maria, neemt dit kint,
En wilt het voeden teere,
Want het u seer bemint.
Het is den grooten Heere,
Die door sijn eenich woort,
Al wat in desen dale
Hemel en aardt brengt voort,
Gemaect heeft altemale.

1) *mooie kamer*

15 AENSIET HOE JESUS SCHREYT
Aensiet hoe Jesus schreyt,
In hoy en stroy gheleyt,
In doecxkens teer ghewonden,
Waer in u majesteit,
Godt van der eeuwicheyt,
Wordy mensch voor ons sonden.

Hy schud' en beeft van cou,
Hy weent wt bitter rou,
De traenen sijn de wonden,
O mensch in liefden flou,
't Woort is gheworden nou,
Godt is mensch voor u sonden.

To soften the pain of our sins.

O great Lord of Lords,
How art Thou so overcome;
In such great distress
And with such longing.
Thou leavest the fairest Heaven.
Thou wilt be part of this world
And as Thy (wordly) throne
Thou hast taken a chosen maid.

Mary, take this child
And feed Him tenderly
For He loves you greatly.
He is the great Lord
Who through his sole Word
Has made everything
That is brought forth by heaven and earth
In this vale.

15 SEE HOW JESUS CRIES
See how Jesus cries,
Laid down in hay and straw
And wrapped in soft swaddling clothes,
In which Thou, Majesty,
God of Eternity,
Becomes man for our sins.

He shivers and shakes from cold,
He weeps in bitter sorrow,
His tears are his wounds.
O people who lack for love,
The Word is now incarnate,
God is made man for your sins.

En vreest niet, sondaer groot,
Het kint is naeckt en bloot,
Sijn handen sijn ghebonden,
Hy jaeght van u de doot,
Hy helpt u wt den noot,
O mensch verlaet de sonden.

16 HERDERS HY IS GHEBOREN
Herders hy is gheboren,
In 't midden van den nacht,
Die soo langh van te voren
De wereldt heeft verwacht.
Vrolijck ô Herderkens,
Songhen ons d'Engheltjens,
Songhen met blijde stem:
Haest u naer Bethlehem.

Als wy daer sijn gecomen,
Siet een kleyn kindeken,
Leydt op 't stroy nieu geboren,
Soet als een Lammeken,
D'oogskens van stonden aen,
Sachmen vol tranen staen,
't Weenden uyt druck en rou,
In dese felle cou.

Siet wy schencken u t'samen,
Een teer wit Lammerken,
Boter-melck ende Sane[1]),
Voor u, lief moederken.
Na na na Kintjen teer,
Sus sus en kryt niet meer,
Doet u kleyn ooghskens toe,
Sy sijn van krijten moe.

't Kint begost nu te slaepen,
De Moeder sprack ons aen,

Do not fear, great sinner
The child is naked and pale,
His hands are bound.
He drives death from you
And helps you in time of trouble.
O man, abandon your sins!

16 SHEPHERDS, HE IS BORN
Shepherds, he is born
In the middle of the night
He whom the world has awaited
From so long before.
Merrily, o shepherds,
The angels sang to us,
Sang with joyful voices;
Hasten now to Bethlehem.

When we got there
We saw a small child,
New-born, lying on straw
And sweet as a lamb.
His eyes were open
And were seen to be full of tears.
He was weeping from stress and sorrow
In this bitter cold.

Behold, all of us offer you gifts,
A tender white lamb,
Buttermilk and cream
For you dear Mother.
Na, na, na, tender child,
Ssh, ssh, cry no more.
Shut your little eyes,
For they are tired out from weeping.

The child began to sleep,
His Mother addressed us.

Lieve Herderkens t'saemen,
Wilt soetjens buyten gaen.
U-lie sy peys, en vré,
Dat brenght mijn kint u mé,
Want 't is Godt uwen Heer,
Comt morgen noch eens weer.

1) *room*

17 O ELECTA CÆLI ROSA
O electa cæli rosa,
Virgo mater gloriosa,
Primum digna cernere
Quem de ventre virginali
Tuo fecit speciali
Nasci Deus munere.

Gaude quia manu capis,
Et ad tuum pectus rapis
Stringens Deum puerum,
Gaude quia labris tuis
In divina labra ruis
Osculans os roseum.

Cum præsepi locaretur
Nudus gelu premeretur,
Jesus potens omnia,
Cui mundus est angustus,
Cuius igne flagrat iustus,
Vivit et in sæcula.

(O uitverkoren hemelroos,
roemrijke maagd en moeder,
waardig om als eerste te aanschouwen
degene die God uit uw maagdelijke buik
deed geboren worden,
als een bijzondere gave.

Ye shepherds all,
Please go quietly outside.
To ye be the peace and joy
That my Child has brought with him,
For He who is God your Lord.
Come back on the morrow.

17 O CHOSEN ROSE OF HEAVEN
O chosen Rose of Heaven,
Glorious Virgin Mother,
Most fitting to regard as first
Him, who was born of God
From your Virgin womb
As a special gift.

Rejoice when you lift up the Divine Babe
And press him to your breast
And caress Him;
Rejoice when your lips
Go towards the divine lips
And kiss His rosy mouth.

Although he was laid in a manger,
Naked, suffering from the cold,
The omnipotent Jesus,
For whom the world is small,
And in whose fire the righteous blazes,
Will live for ever and ever.

Verheug u wanneer u het met de hand pakt
en het aan uw borst drukt
en aait, het goddelijke Jongetje;
Verheug u wanneer u met uw lippen
naar de goddelijke lippen reikt
en zijn rozenmondje kust.

Hoewel hij in een kribbe werd gelegd,
en, naakt, onder de vorst lijdt,
leeft de almachtige Jezus,
voor wie de wereld klein is,
en in wiens vuur de rechtvaardige brandt,
tot in de eeuwigheid.)

18 HAEST UW O HERDERKENS

Haest uw, o Herderkens, comt uyt den Stal,
Siet de dry Coninghen met groot ghetal,
Comen dit Kintjen aenbidden?
Siet, de Sterre blijft staen recht boven den stal,
De Kemels knielen r'naest hem al.
Men bereyt tot offerhand',
Gout, Myrr' en Wieroock wt rijck mooren landt.

Maria neemt Jesus op haeren schoot,
De Coninghen die ontdecken haer hooft,
Knielen en doen offerhanden,
t'Cleyne Kindeken lacht haer vriendelijck aen.
Het grabbelt in de goude schael,
En met sijn cleyn handeken,
Geeft sijnen seghen aen de Coninghen.

Daer naer het Kindeken kreegh grooten dorst,
Het keert hem om naer sijns liefs Moeders borst,
Siet, het begint daer te suyghen.
De dry Coninghen siende t'suyghende kindt,
Roepen met vreucht: den Coninck drinckt,

18 HURRY, O SHEPHERDS

Hurry, o shepherds, come out of your stalls
Do you see the Three Kings with their great train
Who have come to adore the Child?
Behold, the Star stands above the stall,
The camels kneel beside Him.
Gifts are being prepared,
Gold, frankincense and myrrh from the rich
[Moorish lands.
Mary takes Jesus onto her lap,
The Kings, baring their heads,
Kneel and offer their gifts;
The Little Child smiles sweetly at them.
He gropes in the golden bowl
And with His small hand
Gives his blessing to the Kings.

Then the Child feels great thirst
And returns to His dear Mother's breast;
Behold, he begins to suckle.
The Three Kings regard the suckling child
And shout with joy: The King drinks.

En alsoo met blij geschal,
Vertrecken haer uyt desen armen stal.

19 O WONDER ONVERWACHT

O wonder onverwacht,
Wie had het oyt ghedacht,
Wie had het dorven wenschen.
Dat noch eens naer des vaders wensch,
Eeuwigh Godt hier met ons, ô menschen,
Sou worden mensch.

Die 't al geschaepen heeft,
Hier nu van koude beeft,
In doecxkens teer ghewonden,
Op het hoy by den Os gheleyt.
Hier nu, ô mensch, Godt om ons sonden
Van koude schreyt.

Loopt rasch naer Bethleem,
En gaet besoecken hem,
Den Os die sal u leeren,
Hoe dat ghy het cleen Kindeken,
Maer grooten Godt, ô mensch, moet eeren
En d'eselken.

20 NOYT EN WASSER SOETER NACHT

Noyt en wasser soeter nacht,
Noyt en wasser blijder tijdingh,
Voor het menschelijck gheslacht.
Blaest de cornetten,
Steckt de trompetten,
Maeckt met de orgelpijpen soet gheschal.
Want onsen Coninck,
Soeter als honinck,
Is nu gheboren in dit aertsche dal.
Blaest de cornetten, *enz.*

Then with merry fanfares
They depart from that poor stall.

19 O UNEXPECTED WONDER

O unexpected wonder,
Who would ever have thought,
Who could have dared wish
That once, following his Father's wish,
The Eternal God would become incarnate
And at one with us, His people.

He who brought this about
Shivers now from the cold,
Wound about in swaddling clothes
And laid on the hay by the oxen.
Here and now, mankind, God weeps for cold
For our sins' sake.

Run quickly to Bethlehem
And visit Him;
The ox will teach you
How to honour the little Child
Who is the mighty God,
As will the ass.

20 NEVER WAS THERE A SWEETER NIGHT

Never was there a sweeter night,
Never were there more joyous tidings
For the human race.
Blow upon the cornetts,
Sound the trumpets,
Make a sweet noise upon the organ.
For our King,
Sweeter than honey,
Is now born in this earthly vale;
Blow upon the cornetts etc.

Singht triumph met soeter sanck,
Wilt de aerde nu vervullen
Met ghespel en snaer-geklanck.
Blaest de cornetten, *enz.*

21 SUS KINTJEN SUS EN CRIJT NIET MEER

Sus kintjen sus, en crijt niet meer
Wat doet u pijn, wat doet u seer?
Den stueren[1] wint, den stueren wint.
O stueren wint, sijt niet soo vreet,
Want uwen Heer light sonder cleet.

Loopt herderkens, loopt, loopt met vlijt
En vraeght aent kint waerom het lijt,
Om ons sonden, om ons sonden,
Om ons sonden lijt den Heer
Dese couw, dese smert soo seer.

O kleijne kint, o hemels goet,
O werelts licht, o Jesu soet,
O grooten Godt, O grooten Godt,
O grooten Godt, schepper van al,
Moet gij soo ligghen in eenen stal?

1) *gure*

22 ACH VINT ICK U HIER IN EENEN STAL

Ach vint ick u hier in eenen stal,
O Kint dat ons verblijt,
Ons vreught ons salicheyt,
Die mens gheworden sijt,
Hier in dit aertsche dal.
Siet, hy leyt hier soo veracht met groot ootmoet,
Com en laet ons hem aenbidden metter spoet,
Laet ons singhen: na na na na na na Kintjen soet.

Sing His triumph with sweet song,
Fill the earth now
With the sounds of music and strings.
Blow upon the cornetts etc.

21 SSH, LITTLE ONE, SSH, AND CRY NO MORE

Ssh, little one, ssh, and cry no more.
What sorrows you? What hurts you?
O biting wind, o biting wind
O biting wind, do not be so cruel,
For your Lord lies here unclothed.

Run, shepherds, run quickly
And ask the child from what He suffers.
For our sins, for our sins,
For our sins our Lord is suffering
This cold, this pain so deep.

O little Child, o Heaven's Treasure,
O Light of the World, o Jesu sweet,
O mighty God, o mighty God,
O mighty God, creator of all,
Must you lie so in a stall?

22 AH, DO I FIND YOU HERE IN A STALL

Ah, do I find you here in a stall,
O Child who makes us rejoice,
Our delight, our happiness,
You who are incarnate
Here in this earthly vale.
Behold, here he lies so despised, with great humility;
Come, let us adore Him with speed,
Let us sing na na na na na na, sweet Child.

O Heer t'is onverdint,
Dat ghy ons soo bemint,
Want gy Godt vander eeuwicheyt,
Leght af u groote Majesteyt,
En wort nu een kleyn Kint,
Gy laet uws Vaders rijck,
En wort aen ons ghelijck,
Want allen uwen wens,
Is naer de siel en't herte vanden mens.

Gy daelt neder uyt u vaders schoot,
O Kint dat ons verblijt,
Ons vreught ons salicheyt,
Die mens gheworden sijt,
En licht hier naeckt en bloot.
Siet hy leyt hier *enz.*

23 ILLIBATA TER BEATA

Illibata,, Ter beata,
Jesu Natalitia,
Collaudemus,, Et clamemus,
Omnia felicia,
Terra plaude,, Cælum gaude,
Resonet lætitia.

Virgo, mirum,, Ventre virum,
Amplexa tenuit:
Et Creator,, Hic viator
Fieri non renuit.
Terra plaude,, Cælum gaude,
Virgo Deum genuit.

Patrem nata,, Res creata
Increatum peperit:
Nil honoris,, Nil candoris,
Pariendo deperit.

O Lord, we do not deserve
That You should love us so,
For You are the Eternal God
Who lays off His mighty majesty
And now becomes a little child.
You leave your Father's realm
And become as we are,
For Your entire desire
Is for the heart and soul of mankind.

You came down from your Father's lap,
O Child who makes us rejoice.
Our delight, our happiness,
You who are incarnate
And lie here pale and naked.
Behold, here he lies etc.

23 UNSPOTTED AND THRISE BLESSED

Unspotted and thrice blessed,
Mother of Jesus,
Together we praise and acclaim
every happiness.
Earth applaud and Heaven rejoice,
Let joyful songs resound.

O miracle, a virgin bore
A baby in her womb;
The Creator did not refuse
To travel this mortal road with us.
Earth applaud and Heaven rejoice,
The Virgin gave God birth.

A mortal woman
Has borne the Father Unborn.
Neither her honour Nor her purity
Has suffered from this birth.

Terra plaude,, Cælum gaude,
Virgo pacem reperit.

(Onaangeraakte, drievoudig gezegende,
moeder van Jezus,
Laten we samen loven en
alle gelukzaligheden roepen.
Aarde, toon bijval, hemel, verheug U,
Laat blij gezang weerklinken.

O wonder, een maagd droeg een mens
in haar schoot.
En de Schepper weigerde niet
onze reisgenoot te worden.
Aarde, toon bijval, hemel, verheug U:
Een maagd heeft God gebaard.

Een geboren schepsel heeft
De ongeboren Vader gebaard.
Niets van haar eer noch van haar glans
is door dat baren verloren gegaan.
Aarde, toon bijval, hemel, verheug U:
Een maagd heeft vrede gebracht.)

24 LAET ONS GAEN OM TE BESOECKEN
Laet ons gaen om te besoecken,
Dat cleyn Kintjen soet van aert,
Dat Maria heeft ghebaert.
Voor wie dat des Hemels Gheesten,
Staen en beven met ootmoet,
Leyt hier int midden van de beesten,
Siet wat dat de liefde doet.

Die het alles heeft gheschapen,
En ghekleet al watter leeft,
Leyt hier naeckt van cou en beeft,
Voor wie dat *enz.*

Earth applaud and Heaven rejoice,
A Virgin has brought forth peace.

24 LET US GO AND VISIT
Let us go and visit
That small sweet-natured child
To whom Mary gave birth,
And for whom the souls in Heaven
Stand and humbly tremble.
He lies here amidst the beasts;
Behold what love can do.

He who is the Creator of all
And clothes all that lives
Lies here bare to the cold and shivers.
And for whom the souls etc.

25 TITER WAT EEN GOEDE MAER
Titer, wat een goede maer
Hebben wy nu met verlangen
Van dees Engels blijde schaer
Desen nacht, soo onverwacht,
Tot ons groot geluck ontfangen!
Och, het doet my sulcken deught;
Ick en kan my niet bedwingen;
Ja, myn hert is soo verheucht,
Dat ick moet van blijschap springen
Ende singen.

Laet ons t'samen accorderen,
Om het kint te recreeren[1],
Laet ons maecken soet geluyt,
Met de moesel[2] ende fluyt,
Roepen t'samen overluyt:
Vivat, vivat, vivat Emanuel,
Vivat den nieuwen koninck van Israel!
Laet ons maecken *enz.*

[1] *vermaken* [2] *doedelzak*

26 HOE LEYT DIT KINDEKEN
Hoe leyt dit kindeken hier in de kouw,
Siet eens hoe allen sijn ledekens beven,
Hoort eens hoe dat het weent en kryt van kou[1].
Na na na na na na, kindeken teer,
Ey swycht toch stil, sus sus en kryt niet meer.

Singht een soet liedeken voor dit teer schaep,
En ghy o herderkens spelt op u fluytjens,
Maeckt dat dit kindeken haest[2] valt in slaep,
Na na na *enz.*

En ghy o engeltjens komt hier oock by,
Sinckt een mottetteken voor uwen koninck,

25 TITER, WHAT GOOD NEWS
Titer, what good news
We received now with longing
From the joyful host of angels
This night so unexpectedly
And to our great delight!
Oh, it does me such good,
I cannot restrain myself;
Yes, my heart is so pleased
That I must jump for happiness
And sing.

Let us all agree
That we will amuse the Child;
Let us make sweet sounds
With the bagpipe and the flute.
Let us call out as loud as we can
Vivat, vivat, vivat Emmanuel,
Vivat the new King of Israel!
Let us make sweet sounds etc.

26 HOW THIS CHILD LIES HERE IN THE COLD
How this Child lies here in the cold,
See how all His limbs are shivering,
Hear how He cries and weeps for cold.
Na na na na na na, tender Child,
Now hush, be quiet, ssh ssh, and cry no more.

Sing a sweet little song for this tender sheep,
And you, o shepherds, play on your flutes,
That this little one may quickly fall asleep.
Na na na etc.

And you, o angels, come here as well;
Sing a little motet for your King

Wilt hem vermaecken door u melody.
Na na na *enz.*

1) *De oudste druk (1670) heeft 'kou'. 'Rouw' is een latere verfraaiing* 2) *gauw*

27 LAET NU ALLE DROEFHEYT VLUCHTEN
Laet nu alle droefheyt vluchten,
Van het menschelyck geslacht,
Vreughd en blyschap en genuchten,
Heeft dit kintjen me[1] gebracht.
Weest dan vrolyck van gemoet,
Adams kinders al gelyk,
Want dit liefste kintjen soet,
Opent u sijn hemelrijck.

Roept nu vry met volle monden,
Dat hy sij gebenedyt,
Singht hem lof en danck,
Met spel en sanck,
Opdat de faem,
Verbreyde aen alle sijden
Sijnen grooten naem.

Weedt dat hy u van sijn troonen,
Erfghenamen maecken sal,
Daerom is hy comen woonen,
By den beesten in den stal.
Weest dan vrolyck *enz.*

1) *mee*

And divert Him with your melody.
Na na na etc.

27 LET ALL SADNESS NOW FLEE
Let all sadness now flee
Far from the human race,
For this little Child has brought
Joy, happiness and delight with Him.
Be then joyful of spirit,
All you children of Adam,
For this sweet little Child opens
His heavenly realm to you.

Call out now as loudly as you can
That He be blessed,
Sing Him praises and thanks
With playing and singing,
That these tidings
May spread his mighty name;
To all parts.

Know that He shall make you
Heirs to his throne,
For this He has come to dwell
With the beasts in the stall.
Be then joyful of spirit etc.

Translations © 1997, Peter Lockwood

BRONVERMELDINGEN • SOURCES

1 O herders laet uw' boxkens en schapen*
Anonieme zetting/Anon. setting, *CN* 1651.
Melodie/Melody: Courante

2 Amor Jesu dulcissime
Zetting/Setting: Cornelis Verdonck (1563-1625), *LV* 1629
Tekst uit de/Text from the *Jubilus Sancti Bernardi*

3 Lof sy dat soete kindeken cleyn
Zetting/Setting: Guilielmus Messaus (1589-1640), *LV* 1629
Melodie/Melody: Grace au bon petit Jesus

4 Beata immaculata
Anonieme zetting/Anon. setting, *LV* 1629

5 O salich heylich Bethlehem
Zetting/Setting: Guilielmus Messaus (1589-1640)***, *LV* 1629
Melodie/Melody: Ayant aimé fidellement (1608)

6 Het viel eens hemels dauwe
Zetting/Setting: Guilielmus Messaus (1589-1640)**, *LV* 1629
Nieuwe melodie/New melody: Een amoureus fier ghelaet

7 Puer nobis nascitur
Anonieme zetting/Anon. setting, *LV* 1604

8 Puer natus in Bethleem
Anonieme zetting/Anon. setting, *LV* 1629

9 Met desen nieuwen Jaere
Zetting/Setting: Guilielmus Messaus (1589-1640), *LV* 1629

10 O quam amabilis
Zetting/Setting: Guilielmus Munninckx (1593-1652), *LV* 1629
Melodie/Melody: L'estrene d'icy bas (1609)

11 Resonet in laudibus
Zetting/Setting: Guilielmus Messaus (1589-1640), *LV* 1629

12 Dies est lætitiæ nam processit
Zetting/Setting: Guilielmus Messaus (1589-1640), *LV* 1629

13 Waer is die dochter van Sion
Zetting/Setting: Guilielmus Messaus (1589-1640), *LV* 1629

14 Hoe light ghy hier soo cout
Zetting of compositie/Setting or composition: Guilielmus Messaus (1589-1640), *LV* 1648

15 Aensiet hoe Jesus schreyt
Anonieme zetting/Anon. setting, *CN* ca 1645
Melodie/Melody: Les graces et l'amour (1621)

16 Herders hy is gheboren
Anonieme zetting/Anon. setting, *CN* ca 1645
Melodie/Melody: Huc ad regem pastorem/ Wonderlijck zijn de werken

17 O electa cæli rosa*
Zetting of compositie/Setting or composition: Joannes Loisel (1607- na 1660), *CN* 1651

18 Haest uw, o Herderkens
Anonieme zetting/Anon setting, *CN* 1654

19 O wonder onverwacht*
Anonieme zetting/Anon. setting, *CN* ca 1645
Melodie/Melody: N'esperez plus mes yeux (Antoine Boësset, 1642)

20 Noyt en wasser soeter nacht*
Joannes Berckelaers (ca 1630-ca 1700), *CN* 1667

21 Sus kintjen sus en crijt niet meer*
Petrus Hurtado** (ca 1620-1671), *CN* 1655

22 Ach vint ick u hier in eenen stal*
Joannes Berckelaers (ca 1630-ca 1700), *CN* II, 1670

23 Illibata, ter beata*
Petrus Hurtado (ca 1620-1671), *CN* 1655

24 Laet ons gaen om te besoecken*
Joannes Berckelaers (ca 1630-ca 1700), *CN* 1667

25 Titer wat een goede maer*
Joannes Berckelaers (ca 1630-ca 1700), *CN* 1667

26 Hoe leyt dit kindeken
Joannes Berckelaers (ca 1630-ca 1700), *CN*, 1667

27 Laet nu alle droefheyt vluchten*
Joannes Berckelaers (ca 1630-ca 1700), *CN* II, 1670

LV = Laudes Vespertinae (diverse bundels)
CN = Cantiones Natalitiæ (diverse bundels)

* *Reconstructie/Reconstructed by R.A. Rasch*
** *Arr. Louis Peter Grijp*
*** *Arr. Saskia Coolen*

Afgezien van enkele eigen arrangementen is steeds uitgegaan van de meerstemmige zettingen van de *Cantiones natalitiæ*. Deze zijn door ons geïnstrumenteerd met 17e-eeuwse instrumenten, volgens 17e-eeuwse principes. Bij de werken van Berckelaers is de door de componist aangegeven instrumentatie gevolgd / With the exception of some arrangements of our own, we have taken the polyphonic settings of the *Cantiones natalitiæ* as our reference. These have been orchestrated with 17th century instruments in accordance with contemporary performance practice. For Berckelaer's works we have followed his own instrumentation.

Programmasamenstelling / Program composition: Dr Louis Peter Grijp

Onze dank gaat uit naar / We are greatly indebted to:
Dr Rudolf Rasch, die ruimhartig zijn onuitgegeven transcripties en reconstructies van de *Cantiones natalitiæ* ter beschikking stelde / Dr Rudolf Rasch who made available to us his unpublished transcriptions and reconstructions of the *Cantiones natalitæ*.
P.J. Meertens-Instituut, Amsterdam (onderzoek en faciliteiten / research and facilities)

Camerata Trajectina on Globe

Muziek uit de Gouden Eeuw / Music from the Golden Age
Constantijn Huygens & Gerbrand Adriaensz. Bredero
Dutch edition only GLO 6013

Pacxken van Minnen. Middeleeuwse Muziek uit de Nederlanden / Mediaeval Music from the Netherlands
Dutch edition only GLO 6016

Souterliedekens. 16th Century Secular Songs and Psalm settings by Jacobus Clemens non Papa and Gherardus Mes
GLO 6020

Muziek uit de Muiderkring / Music from the Muyden Circle
Liederen van en voor Maria Tesselschade door P.C. Hooft en Roemers Visscher
Dutch edition only GLO 6026

Bavianen en Slijkgeuzen. Liederen van Remonstranten en Contra-Remonstranten.
Dutch edition only GLO 6031

Genade ende Vrede / Grace and Peace. Doopsgezinde Muziek uit de 16e en 17e eeuw / 16th and 17th Century Mennonite music from the Netherlands
(2 CD set) GLO 6038

Jan Steen - Schilder en Verteller / Jan Steen - Painter and Storyteller: De muzikale wereld van Jan Steen / The musical world of Jan Steen.
GLO 6040

Dutch Madrigals / Hollandse Madrigalen. Cornelis Tymansz Padbrué, Cornelis Schuyt, Joan Albert Ban
GLO 6042

GLO 6033

Cantiones Natalitiæ
Kerstliederen uit de tijd van Rubens

1	O herders laet uw' boxkens en schapen	2:22
2	Amor Jesu dulcissime	2:23
3	Lof sy dat soete kindeken cleyn	1:34
4	Beata immaculata	1:53
5	O salich heylich Bethlehem	3:23
6	Het viel eens hemels dauwe	3:06
7	Puer nobis nascitur	1:14
8	Puer natus in Bethleem	1:00
9	Met desen nieuwen Jaere	2:16
10	O quam amabilis	3:18
11	Resonet in laudibus	0:58
12	Dies est lætitiæ	1:04
13	Waer is die dochter van Sion	1:23
14	Hoe light ghy hier soo cout	2:54
15	Aensiet hoe Jesus schreyt	2:44
16	Herders hy is gheboren	2:38
17	O electa cæli rosa	1:30
18	Haest uw, o Herderkens	1:42
19	O wonder onverwacht	2:17
20	Noyt en wasser soeter nacht	2:55
21	Sus kintjen sus	2:20
22	Ach vint ick u hier in eenen stal	3:55
23	Illibata, ter beata	1:44
24	Laet ons gaen om te besoecken	2:10
25	Titer wat een goede maer	2:08
26	Hoe leyt dit kindeken	2:00
27	Laet nu alle droefheyt vluchten	4:03

Camerata Trajectina

Suze van Grootel, sopraan • Michel Puissant, altus
Nico van der Meel, tenor • Tom Sol, bariton
Saskia Coolen, blokfluit en viola da gamba
Erik Beijer, viola da gamba
Louis Peter Grijp, luit en theorbe

met

Ursula Dütschler, orgel
Mieneke van der Velden, viola da gamba
Mark Vondenhoff, Will Wroth, trompet
Fritz Heller, Martin Lubenow, zink
Sayuri Yamagata, Staas Swierstra, viool
Daniel Brüggen, blokfluit
David Mings, fagot

Produktie:
Klaas A. Posthuma

Opgenomen in Utrecht,
september 1995

Totale speelduur 64:00

Voorzijde
Peter Paul Rubens
(1577-1640):
De Aanbidding der Wijzen
(Koninklijk Museum voor Schone Kunsten van België, Brussel)

Ontwerp voorzijde:
Emmanuelle Jacomet

DDD

℗ 1995 © 1997
Klaas Posthuma Productions v.o.f.
GLOBE™ is a registered trademark
of Klaas Posthuma Productions
Castricum, The Netherlands